

הפיתוי האתי של המצב האנליטי

על המקורות הנשיים-האימהיים של האחריות כלפי האחר

ויואן שטרית וטין

סקירה: רפי ישי

הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 2019, 234 עמ'.

קריאה בטקסטים של פסיכואנליטיקאים צרפתיים, גם אם אינה קלה, היא חוויה מאלפת, היא חינוך למשמעת למדנית, לכבוד לרצף ההיסטורי של התפתחות מושגים. חוויה דומה ליוותה גם את קריאתי בספרה של דר' ויואן שטרית-וטין. אני בוחר במילה זו, דווקא משום שהיא מחוברת לאות 'א' ולפועל שנובע ממנה – 'לאלף'. האות 'אלף' שקושרת אותנו ליסודי ביותר ולאילוף שקושר אותנו לנכונות לותר על הרגלי מחשבה ישנים, וגם לאילוף ברוח ספרו של דה סנט-אכזופרי – "הנסיך הקטן" – וכדברי השועל לנסיך: "אם תאלף אותי נהיה זקוקים איש לרעהו: אתה תהיה בשבילי אחד ויחיד בעולם, ואף אני אהיה בעיניך אחד ויחיד בעולם כולו..(עמ' 66). (1). הספר הבהיר לי שאנו זקוקים לקולה של ויואן שטרית-וטין. בספרה הנוכחי היא מעניקה חיים חדשים לאוצר המילים הקליני שלנו, וגואלת אותנו מהדלות הלשונית (והמחשבתית) של מערכת מושגים מצומצמת שנוטה להשתלט עלינו. יתכן שבשל עומס החיים והמתח המאפיין חברה בקונפליקט מתמיד, אנו נוטים להישאר מאולפים לשפה מוגבלת, ואולי גם מתוך צורך ליצור שפה משותפת ומאחדת, אבל במחיר של פשטנות והתהוותה של 'שפה מתה' (2). אבל גם אם מכלילים את השפעתם של כותבים צרפתיים שחברו לתיאוריית יחסי האובייקט, כגון אנדרה גרין, הרי שאם גרין כותב על 'האם המתה', ספרה של שטרית-וטין, הוא ספר על **האם החיה**. אם-אישה שבחיייה המוסריים-המהותיים, (האתיים) מצווה לנו חיים. לצורך החייתה של האם, והענקת מהות לאמהותה היא מגייסת את משנתו הפילוסופית של עמנואל לוינס תוך השענות משוחחת-מתווכחת עם תיאוריית "הפיתוי המוכלל" של ז'אן לפלאנש. ושוב, מלבד ההכרה באתיקה של האמהות, וההורות, יש בספר הזה לפני הכל, ביטוי לאתיקה של כתיבה. כתיבה מתלהבת, זוכרת, ומשוחחת עם הקורא ועם כותבים רבים מדיסציפלינות שונות. זכיתי לקרוא את "הפיתוי האתי", במקביל לקריאה בספרה האחרון, והיפה להפליא של מריון מילנר שנכתב בשנות ה-90 לחייה – "מוטרדת על ידי תנינים" (3). ספר העוסק, איך לא? באמהותה. וכמו מילנר שאמנם אינה מוזכרת בספרה של שטרית וטין, אך נוכחת בו מאד ברוחה. כמוה, ויואן שטרית-וטין בוחרת בתיאור מהלך מחשבותיה, מעין אוטוביוגרפיה של החשיבה, של שיתוף הקורא בדילמות בהן היא נתקלת מול טקסט קיים. את המענה שהיא נותנת

לשאלת חיוניותה לצד מוסריותה של האם, היא מקפידה להניח על גשר מטקסטים של כותבים דוברי-צרפתית, אל הטקסטים המוכרים של ויניקוט, ביון ואחרים. היא ערה לצורך לחולל מהפכה בתפיסת מושג האימהות ומושג ההורות בכלל, וזו עיקר משיכתי לספרה, משום שלאורך שנים התיאוריה הפסיכואנליטית לא מצליחה לתאר את חוויית ההורות, ואנו נאלצים להסתפק ברדוקציה טאוטולוגית: הורות חסומה היא תולדה של קונפליקטים לא פתורים וחסכים בילדות של ההורה, אבל עדיין לצורך כך, שטרית-וטין מפנה את מבטינו למקורות פילוסופיים, כלומר לכתבים שמחוץ לשדה הפסיכואנליטי. בנקודה זאת חשוב להבהיר שהספר מציג את עיקרי משנתו של לוינס, וכך גם יכול לשמש גם כמבוא לתאוריה שלו, או כהרחבה יישומית של דבריו. לוינס מניח את יסודות התיאוריה שלו על אתיקה, על הציווי – "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא י"ט 18), אותו הוא מרחיב למפגש עם צלם האל הניבט מפניו של האדם האחר. שילוב הגישה הפילוסופית של לוינס, לתוך הבנת האימהות, ויתרה מכך להבנת האחריות האימהית וההורית, מחייה את האם 'הפסיכואנליטית', כלומר את האם כפי שהיא מיוצגת בכתבים ובטקסטים הפסיכואנליטיים. אם שהפכה 'מודל', אך זוכה לקיתונות של ביקורת גלויה או סמויה. שטרית וטין מצטטת בהרחבה את המסה הביקורתית והמדויקת של אדם פיליפס: "לשחק באימהות" (4). פיליפס מבקר בחריפות את הנטייה שהשתלטה על תפיסת המטפל כמי שמשחזר את תפקודה הכושל של האם באמצעות העברה שלילית. הפסיכואנליטיקאי משחזר את הקלקול, אך מציג את עצמו כמתקן וכמושיע. כך מרוקנת האם מזכותה להיות אנושית, כלומר בעלת דחפים מיניים והרסניים, לצד קונפליקטים מוסריים וערכים אתיים. ספרה של שטרית-וטין, הוא מענה ראוי לשאלה שהציבה ענת פלגי הקר בספרה "מאי-מהות לאימהות" (5). מיהי האם? אובייקט, סמל, בעלת תפקיד, סובייקט? שטרית-וטין יוצאת למסע חיפוש אחרי תשובה לשאלה קריטית להתפתחות החשיבה הפסיכואנליטית או יותר נכון לפתיחותה של החשיבה הפסיכואנליטית לרעיון שהאם היא אישה שמקבלת עליה אחריות אתית כלפי האחר, והיא זו שמנחילה עמדה זו לכולנו, גברים ונשים כאחד. זו אחריות שלוינס מגדיר כאנושית וכמייצרת אנושיות. כל אדם מחויב על פי לוינס לצו החמור: "לא תרצח" הצו הזה, מתורגם על ידו לחובה לא-סימטרית של הכרה באחרות. זוהי עמדה מנוגדת לתפיסת המוסר כנובע מאשמה לא מודעת, והיא מנוגדת גם להתנגדות העזה של פרויד לרעיונות דתיים, ולמושג האל. לוינס דווקא מסכים עם פרויד, בביקורת על האל מיסטי או הרוחני, גם מבחינתו 'האל הוא נעדר'. רק כאשר אנו מביטים בפניו של אדם שאיננו מכירים, יש לנו סיכוי, אם אנחנו רוצים בכך להכיר בקיומו של אלוהים, באמצעות הכרה באחרותו של הזר שמולינו. כשאנו מביטים אל פניה של האם, אנו יכולים לראות את נותנת החיים וגם את המפתה לחיים ולפי התיאוריה של דר' שטרית-וטין אנו אמורים לזהות שהפיתוי שלה הוא אתי, הוא

רווי באתיקה. כלומר שהיא יודעת שמצווה עליה להכיר באחרות של התינוקת שלה (ומובן שלאם הרבה יותר קל להכיר באחרות של תינוק, אולי מה שמעניק לגברים זכות מובהקת יותר לנפרדות וזהות). הכרה באחרות, לפי לוינס היא המקור לתחושת הסובייקטיביות האנושית, זו אתיקה שמעניקה לאם נוכחות שכלולה בה היותה אישה מתהווה ומשתדלת. השתדלות הנובעת מהצו האתי, שנוכח לצד הפיתוי שנובע מדחפי החיים של האם. פיתוי על פי התאוריה של לפלאנש, שזיהה את החמצתו של פרויד, כשפסח על הפיתוי הראשית, כלומר כשהניח בצד את ההסבר שמצא למצוקה ההיסטרית, שנבעה, כך לפלאנש מסביר, מגודש והצפה של מיניות בוגרת, כלומר של מיניות ההורים. שטרית-וטין מזכירה לנו, אולי כנגד ההדחקה הבלתי נמנעת, שלמבוגר אין אפשרות שלא לשדר מסרים מיניים לא מודעים. מסרים שהם כמובן חסרי פשר עבור התינוקת, מה שמבנה עבורה, לא מודע שיישאר בלתי נגיש, אם לא תתבצענה על ידי האם והאב, פעולות תרגום והתמרה. אין מדובר בפיתוי טראומטי שחצה גבול אתי, כפי שקרה למטופלות הראשונות של הפסיכואנליזה, או לילדים שהיו קורבן לניצול מיני, שפרנצי מזהה ומוקיע. זהו פיתוי מוכלל, הקיים עבור כולנו, כל מי שנחשף לאימו, ולאביו, שניהם יחד וכל אחד לחוד, הורים ביולוגיים או מאמצים, בריאים ושופעי מיניות. כאן נולד הצירוף החדש והחשוב, שעושה שטרית-וטין: אל הפיתוי המוכלל חייבת להצטרף אתיקה של אימהות (הנוכחת גם בגברים). מלבד ריסון סביר של המימוש של המיני ושל דחפי ההרס או המוות שלה, מוטלת על האם חובה אתית. במילים אחרות, ויואן שטרית וטין שוזרת במלאכת מחשבת את שתי התיאוריות של לוינס ולפלאנש ומסיקה את המסקנה המתבקשת: האם נושאת בתוכה מיניות נשית בוגרת וחיה, היא מונעת מהצורך הנרקסיטי הבריאתי לתת חיים לילדיה, מבלי לאבד את חיותה כמובן, והיא עושה מאמץ תכוף להבנות בילדיה לא מודע מאורגן, מותמר, שניתן לדלות ממנו כוחות חיים. היא עושה זאת תוך הענות לצו "לא תרצחי" – לצו להביט בפניה של בתה ולראות שם את האחרת, את מי שנולדה מגופה, אך לא שכפלה את זהותה משום שיש בה שארית בלתי מוכרת ובלתי ניתנת לצמצום. זהו המקור הנשי-אמהי של האחריות כלפי האחר. אחריות שהיא מנחילה לבתה ובנה, ושהיא רותמת אליה את כל מי שמסייע בידה בגידול הצאצא. דווקא משום שהיכולת לאחריות כלפי האחר תשתלב עם הפיתוי הראשית, יוכלו המסרים החידתיים המופנים כלפי הילד לעבור תרגום חלקי על ידי הנפש הילדית (עמ' 159)

למרות שכלל הספרים, לספר מבנה לינארי של ארבעה חלקים ועשרה פרקים ובתוספת של 3 נספחים, למעשה, הכתיבה היא קונצנטרית, חזרה מעגלית, לצורך הבהרה והעמקה של רעיונות ומסרים. מדובר בשערים הולכים ונפתחים אל מרחב חדש של התעמקות באחריות המוסרית שלנו כלפי האחר בכלל, ואחריות הורית ואחריות מקצועית בפרט. כאמור, הספר נכתב כדיאלוג פנימי

של מחברת הבוחנת את התשובות שמציעה לה הפסיכואנליזה, לשאלות שהיא שואלת כפסיכואנליטיקאית, כאישה וכאם.

שאלת האתיקה

לצורך הבאת האתיקה אל הזירה הטיפולית, משמשת ההגדרה של פרויד לאתיקה כ'חוקי תנועה להתנהלות בין בני אדם', בסיס להסכמה של הפסיכואנליזה הפרוידיאנית עם לוינס שהיה חותם על הגדרה שכזו. שאלת האתיקה אינה הכרחית לפילוסופיה, יש תורות פילוסופיות רבות שאינן נדרשות לאתיקה, למשל הגישה האונטולוגית של היידגר שהובילה אותו לבחירה אומללה ב"מהפכה הנאצית" כמימוש של רעיונותיו. לוינס תלמידו נלהב של היידגר, בעקבות השואה, הופך את פירמידת הרעיונות הפילוסופיים המערביים, ומציב את האתי והמוסרי מעל לכל דבר ועניין. מה שמצטרף לעובדה הברורה, גם אם לא מבוררת דיה: אתיקה הכרחית לכל מי שעוסק בטיפול, משום שאין רגע בהתערבות טיפולית שהוא חף משאלות אתיות, ובעיקר משום שהיא הכרחית למטופל כפי שהיא הכרחית לפסיכואנליטיקאי ולפסיכואנליזה. מרגע שפרויד עוסק בחיפוש אחרי מענה למצוקות האנושיות, הוא בורא קליניקה שמנסה ללא לאות להתחקות אחרי מקורות הסבל והמוסר האנושיים. הוא מנהל קשר של משיכה ודחיה עם האתי, אבל מניח מספיק יסודות כדי לאפשר לדר' שטרית וטין, לדלג מעל המחלוקת המתבקשת כאשר משווים קליניקה ופילוסופיה או כאשר משווים בין פרויד ללוינס. היא מודעת לחלוטין לעובדה שלוינס, איננו נמנה על חסידי התפיסה הפרוידיאנית המתמקדת בניתוח ופירוק החוויה האנושית באמצעות מבנים ומנגנונים. לעומת פרויד, לוינס מעדיף להציג את האדם כשלם וכבלתי ניתן לצמצום ולדומות. במאמץ למדני תוך גיוס שורה של כותבים, ויויאן שטרית-וטין מאפשרת לנו לקרוא את פרויד דרך המבט של לוינס, ומציגה לנו את פרויד שמעבר לתבניות, את פרויד של הבלתי ידוע והלא-מודע. "חוסר הישע הראשוני של האדם הוא אם כן, מקורם של כל המניעים המוסריים" (עמ' 13). כך כבר ב 1895, פרויד מעמיד לצדו של התינוק הצועק, את האדם הבוגר הנמצא בסמיכות מקום ונדרש לטפל באותו תינוק. אלא, שמאוחר יותר העמדה האחראית והאנושית תפנה את מקומה, לאשמה המכוננת את הסופר-אגו והאני האידאלי, מבנים שמקורם ביחסי אב-בן. למעשה, ההורות הבוגרת כבר איננה מוקד התעניינותו של פרויד. הוא מגלה שבאמצעות התסביך האדיפאלי יוכל להסביר טווח רחב יותר של תופעות ומבנים, אבל כך הוא מחמיץ את המקור הנשי-אימהי של האתיקה. כתוצאה מכך נותרנו עם תפיסת אנושות המופעלת ממקורות פנימיים של הערצה ואשמה, במקום מתוך אחריות המגיעה מ'בחוץ', כפי שמדגיש לפלאנש שתאוריית הפיתוי המוכלל שלו, מהווה את עמוד התווך השני לתיאוריה המוצגת בספר. ההסתייגות של פרויד מעיסוק באתיקה נובעת מרתיעתו מכל מה

שנתפס כאידאלי, זוהי "דרישה טכנית והעדפה אישית" כדברי פול-לורן אסון, שגם מזהה פרדוקס חשוב אצל פרויד: "האידאל האמתי הוא זה שמוותר על כל התבוננות באידאל". את הפרצה הזו דר' שטרית-וטין מנצלת היטב, משום שנותר כאן חלל שיש למלא אותו. כדי שאפשר יהיה לעבור ולדבר על 'תשוקה אתית' שהיא למעשה גם התשוקה של האנליטיקאי. בעקבות לפלאנש, שטרית-וטין כותבת, האנליטיקאי.. הוא טרנספורמטור שמתמיר בעצמו ועבור האחר דחפים מיניים של מוות לדחפים מיניים של חיים. והיא מדגישה שהאנליטיקאי הוא סובייקט אתי משום שאסימטריה של האחריות כלפי האחר, הופכת לדרישה ולחלק מהאתיקה של האנליטיקאי. "כמה פעמים מצאתי את עצמי בסוף יום עבודה במצב טוב יותר משהייתי בבוקר? עונג בלתי נמנע, עונג מזוכיסטי? סובלימציה מוצלחת?". (עמ' 52) והיא מביאה בספרה, היגד נוסף של פרויד- " האדם התקין הוא לא רק בלתי-מוסרי הרבה יותר משהו מאמין, אלא גם מוסרי הרבה יותר משהוא יודע". למרות הגרנדיוזיות וההדחקות, למרות הסבל, והמאמץ, למרות החרדות והייאוש, יש כאן מימוש של תשוקה, תשוקה לא מודעת לאתיקה.

שאלת האחר והאחרות

התשוקה הלא מודעת לאתיקה כרוכה ביחסים. לוינס מדגיש את ההפרדה של האדם מסביבתו מאז לידתו. זהו קידוש, כלומר הבדלה, פעולה המבצעת אבחנה בין מי שזקוק להכרה באחרותו לבין סובייקט שיפעל למען אתיקה שכזו. זאת הבניה של יחסים אסימטריים. האחר נמצא שם מולי ואני מחויב להכיר בו כמי שזקוק לי. אני חייב להתבונן אל פניו, ולראות בהם אותו ממש ולא את עצמי או את מה שנוח לי לראות. מול הדחף הקבוע לחסל את השארית הייחודית ניצבת הדרישה המוסרית "לא תרצח". ההתבוננות המלטפת, והנוגעת, היא מענה אתי, היא תשובה מוסרית, משום שהיא מיועדת לסייע לאחרות שלו להתקיים. לוינס שמוזמן כאן בחום ובברכה אל השדה הפסיכואנליטי מספק מענה קדום לבעיית הנרקסיזם. שטרית-וטין, מבססת את כאן את ההכרח להכניס לתוך השיח את שאלת האחריות. ההלחמה של לוינס עם לפלאנש, יוצקת בסיס איתן למדי לחידוש הייחודי לתיאוריה של שטרית וטין, באופן מוזר, כך היא מראה לנו, לא התבוננו באחריות מספקת אל פני האם. ראינו באם את מה שהיה לנו נוח לראות. בחרנו לערוך עליה תצפיות כדי להבין למה זקוק התינוק? אבל גם כדי להראות לה **מה היא לא**.. היא מצטטת את עבודתן של ברכה ליכטנברג-אטינגר, וענת פלגי-הקר שמבקרות את הפאלוצנטריות המאפיינת את התאוריה הפסיכואנליטית: כאשר האנליטיקאי רואה באשה ובאם יבשת שחורה, בלתי מובנת ובלתי ניתנת להגדרה, או אפילו כאשר האנליטיקאי מציב את האם כמודל, הוא גוזל מהאם את המהות, ואת הזכות להיות המקור לאתיקה ולמוסר. אם שהיא האחר הראשית, שמציגה אחרות נוכחת עבור תינוקת שנולדת מתוך נפרדות וחותרת לפגוש את מי שתגיש לה את חייה,

ותבנה לתוך נפשה לא מודע מיני ומוסרי. "מי את שנולדת ממני, שאיני מכירה?/ איך את קשורה לפעוט שדמיינתי?/ את אחרת ממני, מוזרה לי, /זרה. /אם לא אאכיל אותך, תמותי. /אם לא אחזיק בך, תתרוסקי. /את תלויה בי". (עמ' 59)

שאלת הפיתוי

השיר היפה כל כך, של ויויאן שטרית-וטין, פותח את חלקו השני של הספר וממשיך מס' שורות אחר כך: .. "את רכה, /איזה עונג ללטף אותך, לגעת בך, לנשום אותך" .. האם האחראית לחסרת הישע הקטנה, זו המחויבת מתוקף צו מצפונה גם אם זו אינה בתה הביולוגית, היא אישה עם לא מודע מיני, שאחראי למסרים חידתיים שהיא תעביר לתינוקת. מתוך רציפות עם תאוריית הפיתוי המוכלל של לפלאנש, אנחנו פוגשים תינוקת שאיננה מצויה בעמדה סימטרית, מול האם, משום שהלא מודע שלה יבנה כתוצאה מפיתוי לחיים מצד האם. הפיתוי האימהי וההורי באופן כללי מורכב מגוונים שונים. בספר מוצגים שלושה סוגים של פיתויים שלפלאנש מציג. פיתוי טראומטי, המתייחס לניצול מיני של ילד בידי מבוגר, זה הפיתוי אליו מתייחס פרויד כשהוא מפרש לראשונה סימפטומים היסטריים. למרבה הצער, תיאוריית הפיתוי המקורית, היתה הסבר שהוא הניח בצד, אפילו זרק לפח אם לוקחים בחשבון את התנגדותו למאמרו של פרנצי "בלבול השפות בין המבוגרים לילד". לפלאנש ופונטאליס שחטטו בערימת הכתבים [והאשפה?] של פרויד וגילו בהם אוצרות לרוב, מצאו שדווקא האם מסומנת כמפתה הראשונה. כזו המלמדת את ילדה לאהוב, באמצעות הטיפול הגופני, הליטופים, הנשיקות והחיבוקים. הם הציעו שאפשר לדבר כאן על פיתוי חושני ומגעני הממוקד במימוש העונג הנרקסיסטי הבריא של האם ושל תינוקה. כמצע ובסיס לשני סוגי הפיתוי הללו, נמצא הפיתוי הראשיתי. על פי לפלאנש, פיתוי שאיננו תלוי בפדופיליה הורית, במעבר אדיפאלי על האיסור על העריות ובהגבלה מגדרית. פיתוי המתרחש תמיד ולכולם, והוא שמבנה את האפשרות להיווצרותו של לא מודע מיני. "בזמן שהיא מטפלת בילדה, האם משדרת מסרים שהם חידתיים עבורו ובחלקם גם עבורה-עצמה, משום שהם חדורים בלא מודע שלה או במילים אחרות במיניותה הילדית" (עמ' 63). האסימטריה התקשורתית, מחייבת את האם והאב להציף את תינוקם במסרים שונים, בתוכם כלולים גם מסרים חידתיים, בלתי מובנים על ידי נפש התינוק. היחס הזה הוא היחס הראשיתי כי יש בו כדי לעורר את דחפי החיים, משום שעל פי לפלאנש הפיתוי הראשיתי הוא המחולל של דחפים מיניים של חיים ושל מוות בילד. אין הם עוברים אל הילד באופן ישיר, אלא בתהליך של תרגום ייחודי לנפשו של כל ילד, באמצעות אידיומים פרטיים, בשפתו של בולאס. הדגמה מוחשית למהלך מצאתי ב'מוטרדת על ידי תנינים', ספרה של מילנר, כשהיא מחפשת את השפעת הלא מודע האימהי שלה על בנה ג'ון, באמצעות ניתוח מחברת ציורים וסיפורים שהכין בעת שהיה בן 7, שהיא לגמרי שכחה מקיומה, ורק בדיעבד מתוך תחושת צער עמוק על ההחמצה ומתוך אותה מחויבות אתית להכיר את האחרות שנעלמה מעיניה. זו

אותה מילנר המדברת על פיתוי אסתטי לחיים, משהו המקביל לפיתוי המוביל למה ששיטרת-וטין מכנה – השגת "רגעים סובייקטיביים" בתוך יחסים מיטיבים, ובטיפול. אלו רגעים בהם נוצרת תיאורטיזציה עצמית של המטופל – הוא חש את עצמו, את מה שמשפיע עליו, את מה שמניע אותו, שמחזיק אותו. את האופן שבו הוא מושפע ומתהווה, כיצד הוא רואה את עצמו, וכך מציג לעצמו את עצמו ואת האובייקטים שלו והעולם בו הוא חי. זוהי פעולת ניכוס עצמי. כל זה נובע מנכונותה של האם ונכונותו של האב להציע לתינוקם "מרחב רחמי". הרגע הסובייקטיבי לא יכול להתרחש אלא בתנאים בהם הסובייקט חש את פינוי המקום הטוטאלי של האמהות ושל ההורות.

מדובר בפינוי מקום, למרות שהוא עלול לעלות לאם בחייה, במחיר גופני ונפשי כבד, ולבוא לידי ביטוי אפילו באקט של מסירת תינוקה לידיים זרות כדי להצילו. אין מדובר במזוכיזם הורי, בנוסח "העץ הנדיב", אלא הענקת חיים מתוך עידון דחפי מוות נרקסיסטיים. זהו המקור האתי היסודי של הנשי והאמהי – משום שהוא נובע מ'מחויבות לרחם', מקיומה ומתהוותה של רחם רחמנית, מטפורה סימבולית לכל מרחב ושדה בו אנו מאפשרים את צמיחתה של ייחודיות סובייקטיבית באחר, יהיה זה תינוק, ילד או מבוגר, תהיה זו המטופלת או הפסיכואנליטיקאית שלה.

שאלת התשוקה

המחברת מרבה לעסוק בשאלת התשוקה, שאלה שכמעט נעלמת מהטקסטים הפסיכואנליטיים האנגלוסקסים, (שלרוב מהווים את התפריט העיקרי בספרות הנלמדת ובפרקטיקה המיושמת בארץ). חריג בעניין זה הוא אדם פיליפס שהמסה שלו "לשחק אמהות" הוזכרה לעיל (עמ' 90). עבור שטרית-וטין זוהי תחנת גבול, שממנה צופים אל הוויתור המיותר על המיני, ועל תשוקה שתבטא ב'העברה פתוחה' ובתגובת הנגד הפתוחה לא פחות. לתת מקום לתשוקה מחייב להכיר בנוכחות התהום הפעורה של הלא מודע. תהום שאם מאפשרים לה היא "מַעֲלָה שְׂדוֹת וְגַנְיִם" (זלדה, 6). תהום שהוא מרחב פתוח ובו בזמן מרחב נותן, רחם מטפורית. שטרית-וטין בעקבות לוינס, מתארת אופנות של העברה שיעשה המטופל אל המטפלת, דווקא כתוצאה מהצעת הטיפול הנפתחת אליו מתוך לא מודע נשי-אימהי שמבנה יסודות אתיים של דאגה לאחר, בכל פסיכואנליטיקאי אישה או גבר. זוהי הצעה המגיבה מתוך תשוקה למצוא הזדקקות/אחרות הנמצאת שם ומחכה להיענות אנושית, אבל זוהי תשוקה שנגלית עקב פריצתה האלימה של תביעת הנזקקות, של מפגש עם אחרות מוחלטת שיש לפנות לה מקום. ועוד תשוקה נוכחת בספר, התשוקה לצדק. לפי לוינס, זוהי נגזרת של הרחבת נקודת המבט אל השלישי, החברתי והפוליטי. הביטוי שלה, הוא דווקא ביסודות האוטוביוגרפיים של הספר. בכנות מרגשת פורשת המחברת, את המניעים לכתיבתה: תפקידה המעצב של

השוואה, עובדת היותה מהגרת שנותקה ממקורות השראה מקצועיים ותרבותיים ונאלצת להחזיק בתוכה אחרות וזרות, וגם השפעות אביה ובן-זוגה. כתיבה כנה ורגשית מאפיינת גם את התיאורים הקליניים. המורכבות ואפילו הכובד התיאורטי מפנים את מקומם לתיאור קולח ענייני ומוחשי מאד של המפגשים עם חן הקטנה שפוחדת להיות בת, עם בוריס שמאתגר את הסובלנות של המטפלת, עם אירני המאוימת מכל פלישה ועם האחרים איתם נוצרת שותפות, ממנה צומחת תיאוריה ש'נושקת' ו'מלטפת' את החוויה הטיפולית:

האחר, מאיים, קרוב, זר, מולי, בתוכי.

פניו מכוונים אלי. הוא פונה אלי, הוא סובל.

ספרות

1. דה סנט-אכזופרי א. הנסיך הקטן. עמ' 66, תל-אביב, עם-עובד. 1987.
2. Winnicott D.W.W., The Spontaneous Gesture: Selected Letters of D.W.W. Winnicott, ed., F. Rodman, Harvard, 1987.
3. Milner M. Bothered by Alligators. Routledge, Hove ES. 2012.
4. Philipps A. Playing Mothers: Between Pedagogy and Transference. In On Kissing, Tickling, and Being Bored. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, 1993.
5. פלגי-הקר ע. מאמהות לאי-מהות, חיפוש פסיכואנליטי פמיניסטי אחר האם כסובייקט. עם עובד. תל אביב. 2005.
6. זלדה., שירים. תל-אביב, הקיבוץ המאוחד-ספרית פועלים. 2009.